

Received / Makale Geliş Tarihi 15.04.2024
Published / Yayınlanma Tarihi 31.05.2024
Volume (Issue) Cilt (Sayı) 8(42)
pp / ss 653-663

Research Article /Araştırma Makalesi
10.5281/zenodo.11434376
Mail: editor@pejoss.com

Burcu Gülen

<https://orcid.org/0000-0001-6130-3361>
Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kırıkkale / TÜRKİYE
ROR Id: <https://ror.org/01zhwwf82>

Prof. Dr. Aygen Çakmak

<https://orcid.org/0000-0003-0692-336X>
Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Kırıkkale / TÜRKİYE
ROR Id: <https://ror.org/01zhwwf82>

Üniversite Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Algıları ile Sosyal-Duygusal Yetkinlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi¹

Investigation of the Relationship between University Students' Perceptions for Disabled Individuals and Their Social-Emotional Competencies

ÖZET

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik algıları ile sosyal-duygusal yetkinliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi'ne eğitimine devam eden 615 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma verileri, "Kişisel Bilgi Formu", "Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği" ile "Sosyal-Duygusal Yetkinlik Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda Beslenme ve Diyetetik bölümünde okuyan öğrencilerin engellilere yönelik algı ölçeğinin Benimsemek ve Toplumsal Çevre alt boyutu puan ortalamaları, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon bölümünde okuyan öğrencilerin ise Farkındalık ve Bireysel destek alt boyutu puan ortalamaları diğer bölüm öğrencilerin puan ortalamalarına göre daha yüksektir. Engellilerle çalışma durumu bireysel destek, toplumsal çevre ve ölçek toplam puanlarında, engellilerle ilgili ders alma durumu ise toplumsal çevre alt boyutunda anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır. Kız öğrencilerin, Çocuk Gelişimi Bölümüne devam eden öğrenciler ile engelli bireylerle ilgili ders alan öğrencilerin sosyal duygusal yetkinliklerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerin engellilere yönelik olumlu algıları arttıkça sosyal duygusal yetkinlikleri de artmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Engellilere yönelik algı, sosyal duygusal yetkinlik, üniversite öğrencileri

ABSTRACT

This study aimed to examine university students' perceptions of disabled people and their social-emotional competencies. The study group of the research consisted of 615 students continuing their education at Kırıkkale University Faculty of Health Sciences. Research data were collected using the "Personal Information Form", "Perception Scale towards Disabled Individuals" and "Social-Emotional Competence Scale". As a result of the research, the mean scores of the students studying in the Department of Nutrition and Dietetics in the Adoption and Social Environment sub-dimension of the perception scale towards the disabled are higher, and the mean scores of the students studying in the Physiotherapy and Rehabilitation department in the Awareness and individual support sub-dimension are higher than the mean scores of the students in other departments. Working with disabled people creates a significant difference in individual support, social environment and scale total scores, and taking courses on disabled people creates a significant difference in the social environment sub-dimension. It was determined that the social emotional competencies of female students, students attending the Department of Child Development and students taking courses on disabled individuals were higher. In addition, as students' positive perceptions towards disabled people increase, their social emotional competencies also increase.

Keywords: Perception towards disabled people, social emotional competence, university students.

¹ Bu çalışma Burcu GÜLEN'in "Üniversite Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Algıları İle Sosyal-Duygusal Yetkinlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

1. GİRİŞ

Engelli kavramı 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'a göre "Doğuştan ya da sonradan meydana gelen bir sebeple fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duysal yetilerinde farklı düzeylerde kayıp yaşamaları sebebiyle toplum içerisinde diğer kişilerle eşit şartlarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan, tutum ve çevre koşullarından etkilenen ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan birey" olarak tanımlanmaktadır (Engelliler Hakkında Kanun, 2005). Dünya Sağlık Örgütü ise engelliliği; "işlevsellik, yeti yitimi ve sağlık koşulları nedeniyle yalnızca bireysel olarak değil aynı zamanda çevresel olarak da bağlamsal faktörler arasındaki dinamik etkileşim" olarak tanımlamaktadır (WHO, 2011). Engellilik sadece sağlıkla ilgili bir sorun değildir, bireylerin vücut özellikleri ile içinde bulunduğu toplumun özellikleri arasındaki izlenimi gösteren iç içe geçmiş bir yapıdır (Özbey,2023). Engellilik, doğuştan meydana gelen bir durum olabileceği gibi sonradan da oluşabilmekte bireylerin fiziksel, zihinsel veya ruhsal yönden vücudun bir veya daha fazla alanında yaşanan fonksiyon kaybını ifade etmektedir. Bu fonksiyon kaybı bireylerin günlük yaşamlarını sürdürmelerini ya da insanlarla etkileşim kurmalarını zorlaştırabilmektedir (Güllüoğlu, 2022). Engellilik algısının toplumsal olarak kabul edilebilir olması, engellilerin sosyal hayata katılımını kolaylaştıracağından toplumsal farkındalığın artırılması ve engellilerin haklarına saygı gösterilmesi önemli bir husustur (Özbey, 2023).

Engelli kişiler günlük hayatlarında engelleri sebebiyle eğitim, iletişim, ulaşım vb. alanlarda bir takım problemler yaşamaktadırlar. Ancak genel olarak maruz kalınan bu problemler var olan engelin türüne ve engellilik algısıyla bağlantılı olarak oluşmaktadır. İnsanların engellilik algısına bağlı olarak davranışları şekillenmektedir. Genellikle acıma, ötekileştirme ile ayrımcılık şeklinde kendini gösteren algı, engelli kişilerin hayatlarında toplumsal baskı ile karşı karşıya kalmasına sebep olmaktadır (Diğer ve Yıldız, 2021).

Hem dünya genelinde hem de ülkemizde engelli bireylerin diğer insanlar gibi toplum içerisinde kabul görmedikleri ve mevcuttaki engel durumlarından dolayı önyargıyla karşılaştıkları görülmektedir (Gedik ve Toker, 2018). Engellilerin hayatlarındaki strese sebebiyet veren en önemli etkenin toplum tarafından sergilenen olumsuz tutumların olduğu bildirilmiştir (Altınok Habalı, 2019). Olumsuz toplumsal tutumlar ile engellileri korkulacak, acınacak veya topluma katkı sağlayamayacak kişiler olarak yansıtan yaklaşımlar, engelli bireylerin toplumla kaynaşmalarını zorlaştırmaktadır (Brandes ve Crowson, 2009).

Engelli kişilerin maruz kaldığı problemlerin yıpratıcı etkilerinden korunmaları ve toplumumuzdaki kişilerin engellilere karşı duyarlı davranışlarının güçlendirilmesinin en etkili koşulu; engellilere karşı sergilenen olumsuz tutum ve düşüncelerinin değiştirilmesi ile mümkün olacağı düşünülmektedir (Çetintaş, 2017). Engellilere karşı tutum ve düşüncelerin değiştirilmesi uzun vadeli bir çaba gerektirmekte, sosyal duygusal yetkinlik, bu çabanın önemli bir parçasını oluşturmakta ve engelli bireylerin toplumda daha fazla saygı ve kabul görmelerine katkıda bulunmaktadır. Sosyal olarak uygun ve uyarlanabilir yollarla elde edilen duygusal tepkiler ve ilgili davranışlar, dikkat ve dikkati modüle etme yeteneğine atıfta bulunan öz düzenleme becerileri sosyal ve duygusal yetkinliğin geliştirilmesi sürecinde sahip olunması gereken kilit bir beceri olarak görülmektedir (Blair ve Diamond, 2008). Sosyal beceriler duygusal gelişimle iç içedir. Duygusal gelişimin birçok bileşeni sosyal etkileşimlerle kişisel ve çevresel kaynaklarını harekete geçirmelerine izin vermek için birlikte çalışır. (Krasnor ve Denham, 2009). Sosyal beceri kazanımları arttıkça içinde bulunulan topluma uyum becerileri de gelişmektedir (Topaloğlu, 2013). Etrafındaki başka bireylerle sosyal ilişkilerini yönetebilen, olumlu ve tatmin edici ilişkiler kurabilen bireylerin sosyal yetkinlik becerilerinin de iyi olduğu söylenebilir (Gülay, 2010).

Sosyal duygusal yetkinlik, çalışma alanları gereği sürekli insanlarla iletişim halinde olacak olan beslenme ve diyetetik, çocuk gelişimi, fizyoterapi ve rehabilitasyon, sosyal hizmet ve hemşirelik bölümü öğrencileri için önemli ve gerekli bir beceridir. Bu bölümlerde yetkinlik kazanmak meslek profesyonellerinin bilgi, beceri ve davranışlarıyla görevi doğru bir şekilde yürütebilmeleri için gerekli beceriye sahip olmayı kapsar. Mesleğinde yetkinlik ve yeterlilik düzeyine gelen meslek elemanlarının bilgi ve becerisi artmakta, karar verebilme yeteneği gelişmekte ve iletişim yönü güçlenmektedir.

Bu bilgiler doğrultusunda araştırmada üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik algıları ile sosyal-duygusal yetkinlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi ve çeşitli değişkenlerin öğrencilerin engellilere yönelik algıları ile sosyal-duygusal yetkinliklerinde anlamlı farklılık oluşturup oluşturmadığının incelenmesi amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM

Araştırmada üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik algıları ile sosyal-duygusal yetkinlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli; iki veya daha fazla sayıda değişkenin birbirleriyle ilişki içinde olup olmadığını ve bu ilişkinin derecesini belirlemeyi amaçlayan modeldir (Johnson ve Christensen, 2019).

2.1. Çalışma Grubu

Araştırma Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde yer alan Beslenme ve Diyetetik, Çocuk Gelişimi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon, Hemşirelik, Sosyal Hizmet Bölümü'nde eğitimine devam eden 615 üniversite öğrencisi ile yürütülmüştür.

Tablo 1. Öğrencilerin Bazı Tanıtıcı Özelliklerine Göre Dağılımları (N=615)

Tanıtıcı özellik	Grup	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kız	553	89,9
	Erkek	62	10,1
Yaş	18 yaş ve altı	38	6,2
	19-23 yaş	539	87,6
	24 yaş ve üstü	38	6,2
Bölüm	Beslenme ve Diyetetik	115	18,7
	Çocuk Gelişimi	133	21,6
	Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	116	18,9
	Hemşirelik	120	19,5
	Sosyal Hizmet	131	21,3
Sınıf	1.sınıf	132	21,5
	2.sınıf	148	24,1
	3.sınıf	178	28,9
	4.sınıf	157	25,5
Gelir Durumu	Gelir Giderin Altında	129	21,0
	Gelir Gidere Eşit	378	61,5
	Gelir Giderin Üstünde	108	17,5
Engelli Tanıdık	Var	247	40,2
	Yok	368	59,8
Engelli Bireyle Çalışma	Evet	164	26,7
	Hayır	451	73,3
Engellilere Yönelik Ders Alma	Evet	202	32,8
	Hayır	413	67,2

Tablo 1 incelendiğinde çalışmaya katılan öğrencilerin %89,9'unu kızlar oluştururken, %87,6'sı 19-23 yaş aralığındadır. Öğrencilerin bölüm ve sınıf dağılımlarının birbirine yakın olduğu görülmekte olup çalışma grubunun yarısından fazlası gelirin giderine eşit olduğunu ifade etmiştir. Öğrencilerin %40,2'si engelli tanıdığı olduğunu, %26,7'si engellilerle çalıştığını, %32,8'si ise engellilere yönelik ders aldığını belirtmiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler araştırmacılar tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu, Engellilere Yönelik Algı Ölçeği ve Sosyal-Duygusal Yetkinlik Ölçeği kullanılarak toplanmıştır.

2.2.1. Kişisel Bilgi Formu: Formda öğrencilerin cinsiyet, yaş, sınıf, bölüm, gelir durumu, engelli tanıdığı olma, engelli bireylerle çalışma, engellilere yönelik ders alma gibi sorularla katılımcılara ait bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır.

2.2.2. Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması Diğer ve Yıldız (2021) tarafından yapılan ölçek dört boyuttan oluşmakta, 5'li likert tipindedir. Benimsemek, farkındalık bireysel destek ve toplumsal çevre boyutu olmak üzere 4 boyuttan oluşmaktadır. Boyutlara ait sırasıyla faktör yük değerleri benimsemek alt boyutu için 0.75 ile 0.46, farkındalık alt boyutu için 0.64 ile 0.51, bireysel destek alt boyutu için 0.67 ile 0.54 ve toplumsal çevre alt boyutu için 0.77 ile 0.68 arasında değişmektedir. Engellilik algısını ölçmeye yönelik faktörlerin toplam varyansın %50'sini açıkladığı ve ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0.86 olarak belirlenmiştir. Bu araştırma için ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0.836'dır.

2.2.3. Sosyal-Duygusal Yetkinlik Ölçeği: Sosyal-duygusal yetkinlik ölçeği McBrien, Wild ve Bachorowski (2018) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması Ay ve Temel (2021) tarafından yapılmış olup 25 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, iki alt boyuttan oluşmaktadır. Uyumluluk alt boyutu farklı sosyal ve duygusal kişilerarası durumlara kolaylıkla uyum sağlama becerisini anlatıcılık alt boyutu başkalarına duyguları ifade etme yeteneğini ölçmektedir. Ölçekte yer alan maddeler için 5'li Likert tipinde 1 puan ile 5 puan arasında puanlanmaktadır. Ölçeğin tümü için Cronbach Alfa katsayısı .855, bu araştırma için güvenilirlik katsayısı 0.925'dir.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırmada öncelikle normallik varsayımı için çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenmiştir.

Tablo 2. Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği İle Sosyal Duygusal Yetkinlik Ölçeği Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

Ölçekler	Ölçek Boyutları	$\bar{x}$	s.s	Min.	Max.	Çarpıklık		Basıklık	
						İst.	S.H.	İst.	S.H.
Engelli Bireylere Yönelik Algı	Benimsemek	27,56	4,30	7	35	-0,68	0,10	1,19	0,20
	Farkındalık	17,40	4,33	6	30	0,27	0,10	0,40	0,20
	Bireysel Destek	13,34	2,79	5	20	0,04	0,10	-0,07	0,20
	Toplumsal Çevre	9,65	2,37	3	15	-0,09	0,10	0,11	0,20
	EBYA Toplam	67,96	10,02	30	100	0,29	0,10	0,73	0,20
Sosyal Duygusal Yetkinlik	Uyumluluk	61,89	9,17	36	80	-0,27	0,10	-0,21	0,20
	Anlatımcılık	35,86	5,31	17	45	-0,44	0,10	0,31	0,20
	SDYÖ Toplam	97,75	13,81	53	125	-0,28	0,10	-0,05	0,20

Tablo 2 incelendiğinde Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği ile Sosyal Duygusal Yetkinlik Ölçeği tüm alt boyutlarında çarpıklık basıklık değerlerinin $\pm 1,5$ arasında olan değerlerin normallik varsayımını sağladığı kabul edilmiştir (George ve Mallery, 2016). Verilerin normal dağılım gösterdiği analizlerde bağımsız değişkenlerden cinsiyet, engelli ile çalışma ve engellilere yönelik ders alma durumu için Bağımsız Örneklem T Testi; bölüm, sınıf değişkenlerinde ise Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır. Engelli bireylere yönelik algı ve sosyal duygusal yetkinlik arasındaki ilişki için Pearson Korelasyon Katsayısı hesaplanmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu araştırma, Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde yer alan Beslenme ve Diyetetik, Çocuk Gelişimi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon, Hemşirelik, Sosyal Hizmet Bölümü öğrencilerinin engellilere yönelik algıları ile sosyal-duygusal yetkinlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, engellilere yönelik algıları ile sosyal-duygusal yetkinliklerinde cinsiyet, devam edilen bölüm, sınıf, engellilerle çalışma ve engellilerle ilgili ders alma gibi değişkenlerin farklılık oluşturup oluşturmadığının belirlenmesi amacıyla yapılmış çalışmada bulgular tablolar halinde sunulmuş ve ilgili literatür bilgileri ile desteklenmiştir.

Tablo 3. Üniversite Öğrencilerinin Tanıtıcı Özelliklerine Göre Engellilere Yönelik Algı Ölçeği'ne Ait Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Tanıtıcı özellikler	N	Engellilere Yönelik Algı Ölçeği				
		Benimsemek $\bar{x} \pm ss$	Farkındalık $\bar{x} \pm ss$	Bireysel Destek $\bar{x} \pm ss$	Toplumsal Çevre $\bar{x} \pm ss$	EBYA Toplam $\bar{x} \pm ss$
Cinsiyet						
Kız	553	27,63 $\pm$ 4,28	17,38 $\pm$ 4,34	13,30 $\pm$ 2,76	9,63 $\pm$ 2,39	67,95 $\pm$ 9,99
Erkek	62	26,93 $\pm$ 4,45	17,50 $\pm$ 4,24	13,67 $\pm$ 2,98	9,87 $\pm$ 2,22	67,98 $\pm$ 10,37
Analiz		t=1,21 p=,23	t=-0,19 p=,85	t=-0,99 p=,33	t=-0,75 p=,45	t=-0,02 p=,99
Bölüm						
Beslenme ve Diyetetik	115	28,31 $\pm$ 3,53	16,40 $\pm$ 4,37	13,04 $\pm$ 2,55	10,15 $\pm$ 2,08	67,91 $\pm$ 8,95
Çocuk Gelişimi	133	27,88 $\pm$ 4,56	16,79 $\pm$ 4,17	12,95 $\pm$ 3,10	9,13 $\pm$ 2,58	66,77 $\pm$ 11,01
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	116	26,56 $\pm$ 4,34	18,89 $\pm$ 3,96	13,81 $\pm$ 2,55	9,91 $\pm$ 2,53	69,18 $\pm$ 10,22
Hemşirelik	120	26,75 $\pm$ 4,50	17,95 $\pm$ 3,85	13,34 $\pm$ 2,39	9,64 $\pm$ 2,26	67,69 $\pm$ 9,11
Sosyal Hizmet	131	28,19 $\pm$ 4,19	17,04 $\pm$ 4,77	13,59 $\pm$ 3,12	9,52 $\pm$ 2,27	68,36 $\pm$ 10,44
Analiz		F=4,52 p=,00	F=6,59 p=,00	F=2,10 p=,00	F=3,36 p=,01	F=0,98 p=,42
Sınıf						
1	132	27,41 $\pm$ 4,35	16,86 $\pm$ 4,08	13,33 $\pm$ 2,86	9,59 $\pm$ 2,21	67,20 $\pm$ 9,77
2	148	28,09 $\pm$ 3,77	18,09 $\pm$ 4,42	13,77 $\pm$ 2,87	9,86 $\pm$ 2,36	69,82 $\pm$ 9,62
3	178	27,24 $\pm$ 4,76	17,49 $\pm$ 4,15	13,30 $\pm$ 2,70	9,69 $\pm$ 2,36	67,74 $\pm$ 9,96
4	157	27,53 $\pm$ 4,16	17,08 $\pm$ 4,56	13,00 $\pm$ 2,71	9,46 $\pm$ 2,53	67,08 $\pm$ 10,51
Analiz		F=1,13 p=,34	F=2,27 p=,08	F=1,94 p=,12	F=0,77 p=,51	F=2,40 p=,07
Engellilerle çalışma durumu						
Evet	164	27,13 $\pm$ 4,78	17,00 $\pm$ 4,32	12,76 $\pm$ 2,89	9,21 $\pm$ 2,48	66,11 $\pm$ 10,54
Hayır	451	27,71 $\pm$ 4,11	17,54 $\pm$ 4,32	13,55 $\pm$ 2,72	9,81 $\pm$ 2,32	68,63 $\pm$ 9,74
Analiz		t=-1,48 p=,14	t=-1,36 p=,18	t=-3,15 p=,01	t=-2,79 p=,01	t=-2,77 p=,01
Engellilerle ilgili ders alma						
Evet	202	27,64 $\pm$ 4,45	17,10 $\pm$ 4,42	13,04 $\pm$ 2,97	9,37 $\pm$ 2,50	67,17 $\pm$ 10,41
Hayır	413	27,51 $\pm$ 4,23	17,54 $\pm$ 4,28	13,49 $\pm$ 2,68	9,79 $\pm$ 2,30	68,34 $\pm$ 9,81
Analiz		t=0,35 p=,73	t=-1,16 p=,25	t=-1,88 p=,06	t=-2,04 p=,04	t=-1,36 p=,18

*p<.05, **p<.01

Tablo 3 incelendiğinde, öğrencilerin Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği alt boyutların tamamında ve ölçek toplam puanlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık görülmemektedir [t(613)=-0,02; p=,99]. Alan yazında araştırma sonuçları ile paralellik gösteren çalışmalar mevcuttur. Bazı çalışmalarda üniversite öğrencileri arasında cinsiyetin engelli bireylere yönelik tutumlarda farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir (Kaner, 2000; Tervo, Palmer ve Redinius, 2004; Özida, 2008; Jerlinder vd, 2009; Özer vd, 2013; Özcan, 2016). Bazı çalışmalarda ise genellikle kadınların engellilerle iletişim kurmaya daha istekli oldukları ve

erkeklerle göre tutumlarının daha olumlu olduğu saptanmıştır (McDougal vd, 2004; Yıldırım ve Dökmen, 2004; Avcioğlu, Sazak-Pınar ve Öztürk, 2005; Laws ve Kelly, 2005; Nabors ve Lehmkuhl, 2005; Meegan ve MacPhail, 2006; Findler vd, 2007; Hergenrather ve Rhodes, 2007; Karademir, vd, 2018; Çalbayram vd, 2018). Şahin ve Bekir (2016) tarafından yapılan çalışma sonucunda erkeklerin engellilere yönelik ölçek puanı kızlara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Sarı-Yıldırım, Bektaş ve Altıparmak (2010) tarafından yapılan çalışmada da engellilere yönelik ölçek puanları ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark saptanmıştır. Altunhan, Bayer ve Açak (2021) çalışmalarında erkek üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik tutum puanlarının kadınlardan daha yüksek olduğunu belirlemişlerdir.

Devam edilen bölüme göre, Beslenme ve Diyetetik bölümünde okuyan öğrencilerin Benimsemek alt boyutu puan ortalaması ($\bar{X}= 28,31$) ile Toplumsal Çevre alt boyutunda ($\bar{X}= 10,15$) puan ortalaması diğer bölümlerde okuyanlardan daha yüksektir. Fizyoterapi ve Rehabilitasyon bölümünde okuyan öğrencilerin Farkındalık alt boyutu puan ortalaması ($\bar{X}= 18,89$) ile bireysel destek alt boyutu puan ortalamaları ($\bar{X}= 13,81$) diğer bölüm öğrencilerin puan ortalamalarına göre daha yüksektir. Ancak analiz sonucunda Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeğinin toplam puanında bölümler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F(4,610)=0,98$; $p=,42$]. Benimsemek ve toplumsal çevre alt boyutlarında beslenme ve diyetetik bölümü öğrencilerinin puan ortalamalarının diğer bölümlere göre yüksek çıkması engelli bireylere karşı olumsuz ve dışlama algılarının kırılması ile açıklanabilir. Farkındalık boyutu ile bireysel destek alt boyutunda ise fizyoterapi ve rehabilitasyon bölümü öğrencilerinin puan ortalamalarının yüksek çıkması ders içeriklerinde engellilere yönelik uygulamalara katılmaları, çalışma alanlarında engellilerin var olması ile ilişkilendirilebilir. Altunhan, vd, (2021), Çalbayram vd, (2018), Şahin ve Bekir (2016), Gürsel (2006) tarafından yapılan çalışmalarda farklı bölümde öğrenim gören öğrenci grupları ile engellilere yönelik tutum puanları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır.

Araştırma sonucunda sınıf düzeyine göre öğrencilerin Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği alt boyutları ile toplam ölçek puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F(3,611)=2,40$; $p=,07$]. Bu sonuç öğrencilerin engellilere karşı olumlu algılarının erken dönemden itibaren oluştuğunu, sınıf düzeyine bağlı olmadığını düşündürmektedir. Literatürde öğrencilerin engelli bireylere yönelik tutumlarının sınıf düzeyine göre farklılık gösterdiğini belirten çalışmalar (Kargın ve Baydık, 2002; Thompson, Emrich ve Moore, 2003) bulunmakla birlikte, sınıf değişkeni ile engelli bireylere karşı tutum arasında fark bulunmayan çalışmalarda (Altunhan, Bayer, Açak, 2021; Karademir vd, 2018; Şahin, Bekir, 2016; Sarı-Yıldırım, vd, 2010) bulunmaktadır.

Araştırmada engelliler ile çalışmayan öğrencilerin Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği'nin tüm alt boyutları ile ölçek toplam puan ortalamalarının engellilerle çalışan öğrencilerin puan ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum engellilerle çalışmanın bir takım zorluklar içermesi ve öğrencilerin de bu zorluğu deneyimlemesi ile ilişkilendirilebilir. Analiz sonucunda engellilerle çalışma durumunun engelli bireylere yönelik algı ölçeğinin bireysel destek [$t(613)=3,15$; $p=,01$] alt boyutu, toplumsal çevre [$t(613)=2,79$; $p=,01$] alt boyutu ile ölçek toplam puanlarında [$t(613)=-2,77$; $p=,01$] anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir. Çalışma sonucuyla uyumlu olarak engelli bireylerle aynı sınıfta eğitim görmeyen engellilere yönelik olumlu tutumlar üzerinde etkisi olduğu belirtilmektedir (Özyürek, 2013; Sezer, 2012).

Engelliler ile ilgili ders alma durumunun Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği'nin sadece Toplumsal Çevre alt boyutunda anlamlı bir farklılık oluşturduğu saptanmıştır [$t(613)=-2,04$; $p=,04$]. Öğrencilerin ders içeriklerinden kaynaklı olarak engelli bireylerle bir arada bulunmaları ve onları dışlamadıkları için bu sonuca ulaşılmış olabilir. Engelliler ile ilgili ders almayanların ($\bar{X}= 9,79$) puan ortalaması, ders alanlara ($\bar{X}= 9,37$) göre yüksek bulunmuştur. Ancak engellilerle ilgili ders alma durumu ölçek toplam puanlarında anlamlı bir farklılık oluşturmamaktadır [$t(613)=-1,36$; $p=,18$]. Yapılan çalışmalar bu bulguyu destekler niteliktedir (Çitil, vd. 2018; Şahin ve Bekir, 2016; Şahin ve Güldenoğlu, 2013). Çalışma sonucundan farklı olarak engellilere yönelik ders alanların engelli bireylere yönelik tutumlarının olumlu yönde geliştiği sonucuna ulaşılan çalışmalar da mevcuttur. (Alptekin ve Batık, 2013; Tavail ve Özyürek, 2009; Adler, vd., 2005; Gözün ve Yıkılmış, 2004; Hunt ve Hunt, 2004; Orel, vd., 2004; Thompson, Emrich ve Moore, 2003).

Tablo 4. Üniversite Öğrencilerinin Tanıtıcı Özelliklerine Göre Sosyal Duygusal Yetkinlik Ölçeği'ne Ait Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Tanıtıcı özellikler	Sosyal Duygusal Yetkinlik Ölçeği			
	N	Uyumluluk $\bar{x} \pm ss$	Anlatımcılık $\bar{x} \pm ss$	SDYÖ Toplam $\bar{x} \pm ss$
Cinsiyet				
Kız	553	62,13±9,00	36,03 ± 5,23	98,16±13,56
Erkek	62	59,70±10,41	34,37 ± 5,82	94,08±15,51
Analiz		t=1,98 p=,04	t=2,34 p=,02	t=2,22 p=,03
Bölüm				
Beslenme ve Diyetetik	115	60,92±8,60	36,05±4,50	96,97±12,46
Çocuk Gelişimi	133	63,27±8,49	36,39±5,36	99,66±13,16
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	116	62,43±9,46	35,43±5,60	97,87±14,41
Hemşirelik	120	59,44±8,72	34,95±4,69	94,39±12,70
Sosyal Hizmet	131	63,09±10,00	36,37±6,07	99,47±15,51
Analiz		F= 3,96 p=,01	F= 1,75 p=,14	F=3,06 p=,02
Sınıf				
1	132	61,48± 9,42	35,37±5,43	96,86±14,09
2	148	62,55± 8,73	36,25±5,13	98,80±13,41
3	178	61,80± 9,44	35,85±5,42	97,65±14,14
4	157	61,70± 9,11	35,92±5,27	97,63±13,65
Analiz		F=0,37 p=,78	F=0,63 p=,60	F=0,47 p=,70
Engellilerle çalışma durumu				
Evet	164	62,82±9,63	36,34±5,82	99,17±14,72
Hayır	451	61,55±8,98	35,68±5,11	97,24±13,45
Analiz		t=1,52 p=,13	t=1,36 p=,18	t=1,53 p=,13
Engellilerle ilgili ders alma				
Evet	202	62,91±9,25	36,47±5,57	99,39±14,10
Hayır	413	61,38±9,10	35,56±5,16	96,95±13,62
Analiz		t=1,94 p=,06	t=1,99 p=,04	t=2,06 p=,04

*p<.05, **p<.01

Tablo 4 incelendiğinde, Sosyal Duygusal Yetkinlik Ölçeği'nin Uyumluluk ($\bar{X}$ = 62,13) ve Anlatımcılık ($\bar{X}$ = 36,03) boyutunda kız öğrencilerin erkeklere göre puan ortalamalarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Analiz sonucunda da cinsiyetin Sosyal Duygusal Yetkinlik Ölçeği'ne ait puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık oluşturduğu saptanmıştır [t(613)=2,22; p=,03]. Kızların daha olumlu tutumlarının olması, empati yeteneklerinin daha gelişmiş olması, şefkatli, sevecen, merhametli, duygusal olma gibi toplumsal cinsiyet özellikleri ile açıklanabilir. Çalışma bulgularımız ile paralellik gösteren kızların sosyal-duygusal yetkinliklerinin yüksek olduğunu (Güneş,2023; Arslan Yalçın, 2009; Coleman, 2003), çalışma bulgularımızın tersine erkeklerin sosyal-duygusal yetkinliklerinin yüksek olduğunu gösteren (Koparan vd, 2009) ve cinsiyetler arası anlamlı farklılığının bulunmadığını (Akkuş,2023; Ay ve Temel, 2021; Ateş, 2016; Çelikkaleli,2014; Eken 2010) belirten çalışmalar mevcuttur. Bingöl, Yalçın (2023)'ın yaptığı çalışmada da sosyal duygusal yetkinlik ölçeğinin "Uyumluluk" alt boyutunda kadın öğrencilerin puanları erkeklere göre daha yüksektir.

Devam edilen bölüme göre Uyumluluk alt boyutunda Çocuk Gelişimi ($\bar{X}$ = 63,27) ve Sosyal Hizmet ($\bar{X}$ = 63,09) bölümlerinde okuyan öğrencilerin puan ortalaması, Hemşirelik ($\bar{X}$ = 59,44) bölümünde okuyan öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Sosyal Duygusal Yetkinlik Ölçeğinin toplam puanında ise Çocuk Gelişimi ($\bar{X}$ = 99,66) ve Sosyal Hizmet ($\bar{X}$ = 99,47) bölümlerinde okuyan öğrencilerin puan ortalaması, Hemşirelik ($\bar{X}$ = 94,39) bölümünde okuyan öğrencilere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [F(4,610)=3,06; p=,02]. Çocuk gelişimi bölümünde çocuklara, gençlere, engellilere yönelik uygulamaların yer alması, sosyal hizmet bölümünde ise yaşlılar, engelliler, çocuklar gibi uygulama alanlarının olması, bu alanlarda öğrencilerin olumlu iletişim becerilerini geliştirmelerinde ve beden dillerini iyi kullanmayı öğrenmelerinde etkili olduğunu düşündürmektedir. Çalışma ile benzer sonuca ulaşan Ünal vd. (2016) tarafından yapılan araştırmada katılımcıların bölümlerine göre duygusal yetkinliklerinin farklılaştığı belirlenmiştir. Yapılan çalışmaların aksine öğrenim görülen bölümün sosyal duygusal yetkinlik açısından anlamlı bir fark oluşturmadığı çalışmalar da mevcuttur (Ömür vd, 2014, Kırıl ve Saraçoğlu, 2018; Erişen, vd, 2020).

Araştırma sonucunda sınıf düzeyinin öğrencilerin Sosyal Duygusal Yetkinlik Ölçeği alt boyutları ve ölçek toplam puan ortalamalarında [F(3,611)=0,47; p=,70] anlamlı bir farklılık oluşturmadığı saptanmıştır. Akkuş (2023), Güneş (2011), Şencan (2009) ve Biçer (2009) çalışmalarında, sınıf değişkeninin sosyal yetkinlik düzeyi üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturduğunu belirlerken Güneş (2023), Pinto vd. (2012) ve Fırıncioğlu (2005)'nin çalışmaları da araştırma bulgularımıza paralellik göstermemektedir.

Öğrencilerin engelliler ile çalışma durumuna göre Sosyal Duygusal Yetkinlik Ölçeğinden elde ettikleri puan ortalamaları incelendiğinde alt boyutlarda ve ölçek toplam puanlarında [$t(613)=1,53$; $p=,13$] gruplar arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bu sonuç engelliler ile çalışma durumunun öğrencilerin sosyal duygusal yetkinliklerini etkileyen tek faktör olmadığı yorumunu getirmektedir.

Engelliler ile ilgili ders alma durumuna göre Sosyal Duygusal Yetkinlik Ölçeği'nin alt boyutları ve ölçek toplam puanlarında engelliler ile ilgili ders alanların puan ortalaması, almayanlara göre yüksek bulunmuştur. Analiz sonucunda engelliler ile ilgili ders alma durumu Sosyal Duygusal Yetkinlik Ölçeği'nin Anlatımcılık alt boyutu [$t(613)=1,99$; $p=,04$] ile ölçek toplam puanlarında [$t(613)=2,06$; $p=,04$] anlamlı bir farklılık oluşturduğu saptanmıştır. Örneklem grubuna dahil edilen bölümlerin derslerinde engellilere yönelik içerikler mevcuttur. Bu dersler aracılığıyla öğrencilerin etkileşim ve iletişim becerilerinin, empati düzeylerinin, duygu yönetim becerilerinin desteklendiği söylenebilir.

Tablo 5. Engellilere Yönelik Algı Ölçeği İle Sosyal-Duygusal Yetkinlik Ölçeği Toplam Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Korelasyon Analizi

	Sosyal-Duygusal Yetkinlik Ölçeği		
	N	r	p
Engellilere Yönelik Algı Ölçeği	615	.263**	.000**

** $p<.01$, * $p<.05$ $r=.00-.30$ düşük, $.30-.70$ orta, $.70-1.00$ yüksek (Büyüköztürk, 2017)

Tablo 5' te Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği puanları ile Sosyal Duygusal Yetkinlik Ölçeği puanlarına ilişkin Pearson Korelasyon Katsayısı (r) incelenmiştir. Engelli Bireylere Yönelik Algı ile Sosyal Duygusal Yetkinlik arasında pozitif ancak düşük düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($r=,263$; $n=615$; $p<,001$). Öğrencilerin engellilere yönelik olumlu algıları arttıkça sosyal duygusal yetkinlikleri de artmaktadır.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırma üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik algıları ile sosyal-duygusal yetkinliklerinin çeşitli değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi ve engellilere yönelik algıları ile sosyal-duygusal yetkinlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacı ile yapılmıştır. Bu amaç kapsamında Kırıkkale Üniversite Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde yer alan beslenme ve diyetetik, çocuk gelişimi, fizyoterapi ve rehabilitasyon, hemşirelik, sosyal hizmet bölümüne devam eden öğrencilerinin engellilere yönelik algıları ve sosyal duygusal yetkinlikleri cinsiyet, bölüm, sınıf, engellilerle çalışma durumu ve engellilere yönelik ders alma değişkenlerine göre incelenmiştir.

Araştırma sonucunda cinsiyet ve sınıf değişkeni Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeğinden elde edilen puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık oluşturmamaktadır. Beslenme ve Diyetetik bölümünde okuyan öğrencilerin engellilere yönelik algı ölçeğinin Benimsemek ve Toplumsal Çevre alt boyutu puan ortalamaları, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon bölümünde okuyan öğrencilerin ise Farkındalık ve Bireysel Destek alt boyutu puan ortalamaları diğer bölüm öğrencilerin puan ortalamalarına göre daha yüksektir. Engellilerle çalışma durumu bireysel destek, toplumsal destek ve ölçek toplam puanlarında, engellilerle ilgili ders alma durumu ise toplumsal çevre alt boyutunda anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır. Kız öğrencilerin, Çocuk Gelişimi Bölümüne devam eden öğrenciler ile engelli bireylerle ilgili ders alan öğrencilerin sosyal duygusal yetkinlikleri daha yüksek olup öğrencilerin engellilere yönelik olumlu algıları arttıkça sosyal duygusal yetkinlikleri de artmaktadır.

Araştırma örneklemini Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde yer alan beslenme ve diyetetik, çocuk gelişimi, fizyoterapi ve rehabilitasyon, hemşirelik, sosyal hizmet bölümü öğrencileri ile sınırlıdır. İlerleyen çalışmaların farklı fakültelerde ve farklı bölümlerde yapılması alan yazına çeşitlilik sağlayacaktır.

Araştırma kapsamına üniversite öğrencileri dahil edilmiştir. Çalışmanın çeşitli kademelerde eğitim gören öğrencilerle ve farklı değişkenler kullanılarak yapılması önerilebilir.

Araştırmada Diğer ve Yıldız (2021) tarafından geliştirilen 'Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği' ile Ay ve Temel (2021) tarafından Türkçeye uyarlanan 'Sosyal-Duygusal Yetkinlik Ölçeği' kullanılmıştır. Yapılacak olan diğer araştırmalarda farklı ölçeklerin kullanılmasının alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adler, P., Cregg, M., Duignan, A., Ilett, G. & Woodhouse, M. (2005). Effect of training on attitudes and expertise of optometrists towards people with intellectual disabilities. *Ophthalmic And Physiological Optics*, 25, 105–118.
- Akkuş, R.(2023). *Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin spora yönelik tutum, sosyal-duygusal yetkinlik ve sosyal görünüş kaygısı düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. (844979), Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bayburt Üniversitesi.
- Alptekin, S. & Batık, V.M. (2013). Özel eğitim bölümü öğrencilerinin yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik tutumlarına özel eğitim dersinin etkisi. *International Journal Of Educational Research*, 4(4), 18-34.
- Altınok Habalı, Z.(2019). *Engellilerin istihdam edilebilirliğine yönelik nitel bir araştırma*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. (602163). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Altunhan, A., Bayer, R. & Açak, M. Z. (2021). Mardin Artuklu Üniversitesi öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının incelenmesi. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 61-70.
- Arslan Yalçın, D.(2009). *Turkish validation of the social competence and behavior evaluation scale (Scbe-30)*. [Unpublished Master Thesis]. (257182). Boğaziçi University Institute for Graduate Studies in the Social Sciences, İstanbul.
- Ateş, B. (2016). Lise öğrencilerinin algılanan sosyal yetkinlik puanlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(9), 185- 194.
- Avcıoğlu, H., Sazak-Pınar, E. & Öztürk, T. (2005). Kaynaştırma uygulamaları okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan kaynaştırmaya yönelik öğretmen ve anne-baba tutumlarının incelenmesi. XIV. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Bildiri Kitabı Pp. 69-89.
- Ay, İ. & Temel, G. (2021). Sosyal-Duygusal Yetkinlik Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması ve güvenilirlik-geçerlilik çalışması. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 142-160.
- Bingöl, Ş. & Okçu, V. (2023). Üniversite öğrencilerinin gençlik liderlik özellikleri ile sosyal-duygusal yetkinlikleri arasındaki ilişki. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 11(29), 30-55.
- Blair, C. & Diamond, A. (2008). Biological processes in prevention and intervention: The promotion of self-regulation as a means of preventing school failure. *Development and Psychopathology*, 20, 899-911. doi:10.1017/S0954579408000436
- Brandes, J. A.& Crowson, H. M. (2009). Predicting dispositions toward inclusion of students with disabilities: The role of conservative ideology and discomfort with disability. *Social Psychology of Education*, 12, 271-289.
- Coleman, P. K. (2003). Perceptions of parent–child attachment, social selfefficacy, and peer relationships in middle childhood. *Infant And Child Development*. 12,351–368.
- Çalbayram, N. Ç., Aker, M. N., Akkuş, B., Durmuş, F. K. & Tutar, S. (2018). Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin engellilere yönelik tutumları. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(1), 30-40.
- Çelikkaleli, Ö. (2014). Ergenlerde bilişsel esneklik ile akademik, sosyal ve duygusal yetkinlik inançları arasındaki ilişki. *Eğitim Ve Bilim Dergisi*, 39(176), 347-354.
- Çetintaş, E. (2017). *Lise öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının okul sosyal hizmeti odağında incelenmesi: Erzincan ili örneği*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. (473681), Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi.
- Çitil, M., Karakoç, T. & Küçüközyiğit, M. S. (2018). Özel eğitim lisans dersinin öğretmen adaylarının bilgi düzeylerine ve engellilere yönelik tutumlarına etkisi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 815-833.
- Diğer, H. & Yıldız, A. (2021). Engelli bireylere yönelik toplumsal algı: Fırat Üniversitesi örneği. *Fırat Üniversitesi Harput Araştırma Dergisi*, 8(15), 67-84.
- Eken, A. (2010). *Ergenlerin anne-babaya bağlanma biçimleri ile öznel iyi oluş durumları ve sosyal yetkinlik beklentileriyle ilişkileri*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].(270927). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karadeniz Teknik Üniversitesi.

- Eker, H. (2023). *Engelli üniversite öğrencilerinin akran ilişkileri üzerine nitel bir araştırma*. [Doktora Tezi].(779296). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi.
- Erişen, M. A., Kesen, N. F. & Daşbaşı, S. (2020). Psikoloji, pdr ve sosyal hizmet öğrencilerinin duygu stilleri, olumsuz değerlendirilme korkusu ve algılanan sosyal yetkinlik düzeylerinin çeşitli değişkenliklere göre incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 4(31), 1599-1623.
- Fırmıoğlu, H. (2005). *Adlerian odaklı grupla psikolojik danışmanın öğrencilerin sosyal yetkinlik beklenti düzeyleri üzerindeki etkisine yönelik deneysel bir çalışma*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. (189018). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin Üniversitesi.
- Findler, L., Vilchinsky, N.& Werner, S. (2007). The multidimensional attitudes scale toward persons with disabilities (mas): construction and validation. *Rehabil Couns Bull*; 50 (2), 166-176.
- Garolera, G. D., Díaz, M. P. & Noell, J. F. (2021). Friendship barriers and supports: Thoughts of young people with intellectual disabilities. *Journal of Youth Studies*, 24(6), 1-19. <https://doi.org/10.1080/13676261.2020.1772464>
- Gedik, Z. & Toker, H. (2018). Üniversite öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumları ve sosyal beğenirlik düzeyleri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (1), 111-116.
- George, D. & Mallery, P. (2016). IBM SPSS statistics 23 step by step: A simple guide and reference. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315545899>.
- Gözün, Ö. & Yıkılmış, A. (2004). Öğretmen adaylarının kaynaştırma konusunda bilgilendirilmelerinin kaynaştırmaya yönelik tutumlarının değişimindeki etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5 (2), 65-77
- Gresham, F. M. & Reschly, D. J. (1987). Dimensions of social competence. method factors in the assessments of adaptive behavior, social skills and peer acceptance. *Journal Of School Psychology*, 25, 4: 367-81.
- Gülay, H. (2010). *Okul öncesi dönemde akran ilişkileri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Güllüoğlu, İ. (2022). Engellilik, bakış açısı ve medya. *Journal of Current Researches on Social Sciences*. 4(1), 39-52.
- Gündüz, G. (2015). *Self-regulation in Turkish preschoolers: Relations with family context and socio-emotional competence*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. (412321).Sosyal Bilimler Enstitüsü, Koç Üniversitesi.
- Güneş, T. (2023). *Öğrenci hemşirelerin kişilerarası ilişki biçimi ve sosyal-duygusal yetkinlik düzeyleri ile pandemi kaygısı arasındaki ilişki*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. (792106). Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Katip Çelebi Üniversitesi.
- Gürsel, F. (2006). Engelliler için beden eğitimi ve spor dersinin öğrencilerin engellilere yönelik tutumlarına etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 31, 67-73.
- Hergenrather, K. & Rhodes, S. (2007). Exploring undergraduate student attitudes toward persons with disabilities: Application of the disability social relationship scale. *Rehabilitation Counselling Bulletin*; 50 (2), 66-75.
- Hofer, C., Eisenberg, N. & Reiser, M. (2010). The role of socialization, effortful control, and ego resiliency in French adolescents' social functioning. *Journal of Research on Adolescence*, 20, 555-582. doi: 10.1111/j.1532-7795.2010.00650.x Reference
- Hunt, C. S. & Hunt, B. (2004). Changing attitudes toward people with disabilities: Experimenting with an educational intervention. *Journal Of Managerial Issues*, 16, 266–280.
- Jerlinder, K., Danermark, B. & Gill, P. (2009). Swedish primary-school teachers' attitudes to inclusion – the case of pe and pupils with physical disabilities. *European Journal Of Special Needs Education*, 25:1, 45- 57.
- Johnson, R. B. & Christensen, L. (2019). *Educational research: Quantitative, qualitative, and mixed approaches*. SAGE Publications, Incorporated.
- Kaner, S. (2000). Özel eğitime giriş dersinin, öğretmen adaylarının zihinsel engellilere yönelik tutumlarına etkisi. *Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Dergisi*; 1 (1), 32-43.

- Karademir, T., Mahmut, A., Türkçapar, Ü. & Erođlu, H. (2018). Beden eğitimi öğretmen adaylarının zihinsel engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 20(3), 103-112.
- Karahan, T. F., Sardoğan, M.E., Özkamalı, E. & Menteş, Ö. (2006). Lise öğrencilerinde sosyal yetkinlik beklentisi ve otomatik düşüncelerin, yaşanan sosyal birim ve cinsiyet açısından incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi*, 3 (26), 35- 45.
- Kargın, T. & Baydık, B. (2002). Kaynaştırma ortamındaki işiten öğrencilerin işitme engelli akranlarına yönelik tutumlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, S: 3(2).
- Kıral, B. & Saraçoğlu, S. (2018). Akademik sahtekarlık eğilimi ile olumsuz değerlendirme korkusu arasındaki ilişki. *Yü Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 323-359.
- Knox, M. & Hickson, F. (2001). The meanings of close friendship: The views of four people with intellectual disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*. 14(3), 276–291. doi:10.1046/j.1468-3148.2001.00066.x.
- Koparan, Ş., Öztürk, F., Özkılıç, R. & Şenışık, Y. (2009). An investigation of social self-efficacy expectations and assertiveness in multi-program high school students. *Procedia-Social And Behavioral Sciences*, 1(1), 623-629.
- Krasnor, L. R. & Denham, S. (2009). Socio-emotional competence in early childhood. In K.H. Rubin, W.M. Bukowski, & B. Laursen (Eds.), *Handbook of peer interactions, relationships, and groups* (pp. 162-179). NY: The Guilford Press.
- Laws, G. & Kelly, E. (2005). The attitudes and friendship intentions of children in united kingdom mainstream schools towards peers with physical or intellectual disabilities. *International Journal Of Disability, Development And Education*; 52 (2), 79-99.
- McBrien, A., Wild, M. & Bachorowski, J. (2018). Social–Emotional Expertise (SEE) Scale: Development and Initial Validation. *Assessment*, 00(0). doi: 10.1177/1073191118794866
- Mcdougall, J., Dewid, D.J., King, G., Miller, L.T. & Killip, S. (2004). High school-aged youth’s attitudes toward their peers with disabilities: the role of school and student interpersonal factors. *International Journal Of Disability, Development And Education*; 51 (3), 287- 313.
- Meegan, S. & Macphail, A. (2005). Irish physical educator’s attitude toward teaching students with special educational needs. *European Physical Education Review*; 12 (1), 75-97.
- Nabors, L. A. & Lehmkuhl, H.D. (2005). Young adults’ perceptions of children with cerebral palsy. *Rehabilitation Psychology*; 50 (3) , 292-296.
- Orel, A., Zerey, Z. & Töret, G. (2004). Sınıf öğretmeni adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(1), 23-33.
- Ozana, U., Güven, G., Sezer, T., Azkeskin, K. & Yılmaz, E. (2015). Okul öncesi dönemdeki çocukların bağlanma biçimleri ile sosyal yetkinlik ve duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*. 1, 589-598.
- Ömür, Y. E., Aydın, R. & Argon, T. (2014). Olumsuz değerlendirme korkusu ve akademik sahtekarlık. *Eğitim Ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(9), 131-149.
- Özbey, S.(2023). *Spor yapma durumlarına göre lise öğrencilerinin öz duyarlılıkları ve engellilere karşı duygusal mesafelerinin incelenmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].(814269). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muş Alparslan Üniversitesi.
- Özcan, G.H. (2016). *Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin zihinsel engelli çocuklara yönelik tutumlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].(429322). Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gedik Üniversitesi.
- Özer, D., Nalbant, S., Ağlamış, E., Baran, F., Kaya-Samut, P., Aktop, A. & Hutzler, Y. (2013). Physical education teachers’ attitudes towards children with intellectual disability: the impact of time in service, gender, and previous acquaintance. *Journal Of Intellectual Disability Research*, 57 (2), 1001- 1013.
- Özida. (2008). *Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor?* TC. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları.
- Özyürek, M.(2013). *Engellilere Yönelik Tutumların Değiştirilmesi (4. Baskı)*. Kök Yayıncılık. Ankara.

- Pinto, J. C., Taveira, M. C., Candeias, A., Araujo, A. & Mota, A. I. (2012). Measuring adolescents perceived social competence in career education: a longitudinal study with portuguese studente. *Social And Behavioral Sciences*, 3(12), 271-278.
- Salmon, N. (2013). 'We just stick together': How disabled teens negotiate stigma to create lasting friendship. *Journal of Intellectual Disability Research*, 57(4), 347-358. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2012.01541.x44>
- Sarıçam, H., Akın, A., Akın, Ü. & Çardak, M. (2013). Algılanan sosyal yetkinlik ölçeğinin türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *The Journal of Academic Social Science Studies*.6(3), 591-60
- Sarı-Yıldırım H., Bektaş, M. & Altıparmak, S. (2010). Hemşirelik öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Yeni Tıp Dergisi*, 27
- Sezer, F. (2012). Engelli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmeye yönelik önleyici rehberlik çalışması; deneysel bir uygulama. *E-Journal Of New World Science Academy*, 7 (1).
- Stokes, H., Turnbull, M. & Wyn, J. (2013). Young people with a disability: Independence and opportunity: A literature review. Melbourne Graduate School of Education.
- Şahin, F. & Güldenöğlü, B. (2013). Engelliler konusunda verilen eğitim programının engellilere yönelik tutumlar üzerindeki etkisi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1).
- Şahin, H. & Bekir, H. (2016). Üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*; 765-79.
- Tavil, Y. Z. & Özyürek, M. (2009). Gerçekçi bilgilendirme ve etkileşimde bulunmanın özel eğitim öğretmen adaylarının engelli kişilere yönelik tutumlarının değişmesine etkisi. *Ekev Akademi Dergisi*, 13(39), 265-276.
- Telli, H. (2023). *Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin müracaatçı olarak engelli bireylerle çalışma ve engelli bireylere yönelik tutumlarının incelenmesi: Gümüşhane Üniversitesi örneği*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. (784903). Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Gümüşhane Üniversitesi.
- Tervo, R. C., Palmer, G. & Redinius, P. (2004). Health Professional Student Attitudes Towards Persons With disability. *Clinical Rehabilitation*; 18, 908-915.
- Thompson, T. L., Emrich, K. & Moore, G. (2003). the effect of curriculum on the attitudes of nursing students toward disability. *Rehabilitation Nursing*, 28.
- Topaloğlu, Z. Ç. (2013). *4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı düzeyleri ile anne-babalarının ebeveyn özyeterliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. . [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. (357110). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Pamukkale Üniversitesi.
- Traş, Z. & Arslan, E. (2013). Ergenlerde sosyal yetkinliğin, algılanan sosyal destek açısından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 12(4), 1133-1140
- Ulucan Kurt, T. (2023). *An investigation of the relationship between efl teachers' engagement levels and their social- emotional competencies*. . [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. (822279). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çığ Üniversitesi .
- Ünal, E., Arık, S. & Uzun, B. (2016). Sınıf ve sosyal bilimler eğitiminde öğrenim gören öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korkuları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(5), 289-307.
- WHO. (2011). <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/neurological-disorders>.
- Yıldırım, F. & Dökmen, Z. Y. (2004). Engellilere yönelik tutumlarla sosyal üstünlük yönelimi, adil dünya inancı ve kontrol odağı inancı arasındaki ilişkiler. 6. Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı Küreselleşme, Sosyal Adalet Ve Sosyal Hizmetler (S. 180-195). Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayını No:9.
- 5378 Sayılı Özürlüler (Engelliler) Kanunu. (<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf>).